

Стратегія сталого розвитку України на період до 2030 року

ВСТУП

Необхідність впровадження в Україні Стратегії сталого розвитку (далі – Стратегія) зумовлена чинниками внутрішнього і зовнішнього характеру:

– у зв'язку з ухваленням на Саміті ООН зі сталого розвитку 17 глобальних Цілей сталого розвитку на період до 2030 року потребує актуалізації Стратегія сталого розвитку «Україна - 2020»;

– в Україні внаслідок домінування протягом багатьох років ресурсо- та енергоємних галузей і технологій, сировинної орієнтації експорту та надмірної концентрації виробництва у промислових регіонах сформувалася така структура управління розвитком, яка загалом є неефективною та екологічно небезпечною;

– рівень економічного розвитку та добробуту населення не відповідає природному, науково-технічному, аграрно-промислового потенціалу України та кваліфікаційно-освітньому рівню населення, соціально-історичним та культурним традиціям народу України;

– Україна має міжнародні зобов'язання щодо сталого розвитку, визначені стратегічними документами ООН;

– основою для впровадження інноваційних перетворень в Україні у напрямі сталого розвитку є Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом;

– в розроблених та затверджених стратегічних загальнодержавних, галузевих та регіональних документах не в повній мірі відображені цілі та завдання сталого розвитку;

– українськими вченими підготовлено наукове обґрунтування переходу України до сталого розвитку та сформована відповідна громадська підтримка цього процесу.

Основою для розроблення Стратегії стали 17 глобальних Цілей сталого розвитку на період до 2030 року, Стратегія сталого розвитку «Україна - 2020» та Оновлена стратегія сталого розвитку ЄС. Стратегія також ґрунтується на SWOT-аналізі та аналізі прогалин політики, законодавчих актів, програм і планів у восьми галузях: економіка, соціальна політика, природокористування та охорона довкілля, сільське господарство, енергетика, транспорт, регіональний і місцевий розвиток, освіта та наука.

Проект Стратегії сталого розвитку України на період до 2030 року був обговорений з червня до грудня 2016 року на регіональних та національних консультаціях, в яких взяли участь представники органів державної влади та місцевого самоврядування всіх областей України, депутати різних рівнів, науковці та освітяни, представники інститутів громадянського суспільства, професійних об'єднань, бізнесу, ЗМІ, експерти міжнародних організацій.

Стратегія спрямована на досягнення визначеної мети розвитку, а інструментом її впровадження є Національний план дій (дорожня карта) переходу України до сталого розвитку.

Стратегія визначає цілісну систему стратегічних та операційних цілей переходу до інтегрованого економічного, соціального та екологічного розвитку країни до 2030 року.

Вона також визначає інституційні засади впровадження Стратегії, напрями міжгалузевої та міжсекторальної взаємодії, основні рушійні сили та інструменти її реалізації. Цільові показники визначені для трьох етапів реалізації Стратегії: 2016-2020 рр., 2021-2025 рр. і 2026-2030 рр.

1. СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Сталий розвиток є новою світоглядною, політичною та практичною моделлю розвитку для усіх країн світу, які розпочали перехід від суто економічної моделі розвитку до пошуку оптимального балансу між трьома складовими розвитку – економічною, соціальною та екологічною. Реалізація цієї моделі потребує формування системи публічного управління сталим розвитком, необхідною передумовою якого та його важливою складовою, є належне врядування.

Україна переходить в нову епоху історії, пов'язану з Революцією гідності та появою можливості побудувати нову Україну на принципах сталого розвитку, верховенства права, захисту прав людини, демократії, солідарності, належного врядування.

Стратегічне бачення сталого розвитку України ґрунтується на забезпеченні національних інтересів та виконанні міжнародних зобов'язань України щодо сталого розвитку. Такий розвиток передбачає:

- подолання дисбалансів, які існують в економічній, соціальній, екологічній сферах;
- побудову мирного та безпечного, соціального згуртованого суспільства з належним управлінням та інклюзивними інституціями;
- забезпечення партнерської взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, бізнесу, науки, освіти та організацій громадянського суспільства;
- повну зайнятість населення;
- високий рівень освіти та охорони здоров'я;
- стан довкілля, який забезпечуватиме якісне життя та благополуччя теперішнього і майбутніх поколінь;
- децентралізацію та впровадження регіональної політики, яка передбачає гармонійне поєднання загальнонаціональних і регіональних інтересів;
- збереження національних культурних цінностей і традицій.

Стратегія передбачає розвиток за векторами, визначеними в Стратегії сталого розвитку «Україна - 2020»:

- вектор розвитку – забезпечення сталого розвитку країни, проведення структурних реформ, забезпечення економічного зростання екологічно невиснажливим способом, створення сприятливих умов для ведення господарської діяльності;

- вектор безпеки – забезпечення гарантій безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій та приватної власності, забезпечення миру і захисту кордонів, чесного та неупередженого правосуддя, невідкладне проведення очищення влади на всіх рівнях та забезпечення впровадження ефективних механізмів протидії корупції. Пріоритетом є безпека життя та здоров'я людини, що неможливо без ефективної медицини, захищеності соціально вразливих верств населення, безпечного стану довкілля і доступу до якісної питної води, безпечних харчових продуктів та промислових товарів;

• вектор відповідальності – це забезпечення гарантій кожному – громадянину, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак, мати доступ до високоякісної освіти, системи охорони здоров'я та інших послуг в державному та приватному секторах;

• вектор гордості – забезпечення взаємної поваги та толерантності в суспільстві, гордості за власну державу, її історію, культуру, науку, спорт.

Визначальним у Стратегії є інноваційне спрямування вектору розвитку, який ґрунтується на активному використанні знань та наукових досягнень, стимулюванні інноваційної діяльності, створенні сприятливого інвестиційного клімату, оновленні виробничих фондів, формуванні високотехнологічних видів діяльності та галузей економіки, підвищенні енергоефективності виробництва, стимулюванні збалансованого економічного зростання, заснованому на притоці інвестицій у використання відновлюваних джерел енергії, в екологічно безпечне виробництво та «зелені» технології.

Сталий розвиток орієнтований перш за все на людину та покращення якості її життя у сприятливому соціально-економічному середовищі та екологічно чистому, здоровому, різноманітному природному довіллі. Високий інтелектуальний рівень людського потенціалу має забезпечити конкурентоздатність країни у майбутньому.

Реалізація Стратегії спрямована на подолання бідності шляхом ефективної зайнятості населення, високої вартості робочої сили, накопичення людського і соціального капіталу, розвитку підприємницької активності населення, зміцнення середнього класу, підвищення соціальних стандартів і гарантій, а також надання необхідної соціальної підтримки вразливим групам населення.

Пріоритетом політики сталого розвитку є забезпечення гідних умов праці та життя у власній країні.

Стратегія спрямована на побудову справедливого та демократичного суспільства, де буде забезпечено підтримку прав людини, зокрема екологічних прав і права на розвиток, розвиток національної культури, гендерну рівність і зростання соціального капіталу (здатності суспільства до роботи в групах та організаціях, що заснована на спільних цінностях).

Необхідним для реалізації Стратегії є дотримання принципів верховенства права, демократії, належного управління на всіх рівнях, створення ефективних, результативних, інклюзивних та підзвітних інституцій.

Стратегія спрямована на виконання Україною міжнародних зобов'язань та створення реальних передумов для набуття Україною повноправного членства в Європейському Союзі, зокрема виконання «Угоди про асоціацію між Україною та ЄС».

Метою Стратегії є забезпечення високого рівня та якості життя населення України, створення сприятливих умов для діяльності нинішнього та майбутніх поколінь та припинення деградації природних екосистем шляхом впровадження нової моделі економічного зростання, що базується на засадах сталого розвитку. Досягнення цієї мети відповідає світоглядним цінностям і культурним традиціям українського народу, та міжнародним зобов'язанням України.

2. КЕРІВНІ ПРИНЦИПИ СТРАТЕГІЇ

Захист прав людини

Захищати права усіх людей на життя у такому природному та соціальному середовищі, яке б підтримувало людську гідність та здоров'я, уникати дискримінації, забезпечувати рівність можливостей та зменшувати нерівність у доходах.

Верховенство права

Дотримуватися прозорого, підзвітного та демократичного порядку прийняття законів і їх введення в дію. Забезпечувати рівність перед законом усіх фізичних і юридичних осіб, а також інституцій. Забезпечити вільне, неупереджене і незалежне правосуддя.

Належне врядування

Забезпечити результативність, ефективність, відкритість та інклюзивність управлінського процесу, підзвітність та відповідальність суб'єктів управління. Сприяти переходу до горизонтальної системи суспільної координації прийняття та реалізації управлінських рішень за участі усіх заінтересованих сторін на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Участь громадськості

Забезпечувати участь громадян у процесі прийняття рішень. Запровадити належні процедури для інформування, консультацій та участі усіх заінтересованих сторін та інституцій громадянського суспільства.

Участь представників бізнесу та соціальних партнерів

Забезпечити формування соціального діалогу, запровадження корпоративної соціальної відповідальності і державно-приватного партнерства з метою сприяння співпраці та виконання загальних зобов'язань для досягнення сталого споживання і виробництва.

Інтеграція політики та управління

Сприяти інтеграції економічної, соціальної та екологічної політик, узгодженості галузевих і регіональних політик на всіх рівнях управління з метою підвищення їх внеску у сталий розвиток.

Солідарність всередині поколінь і між поколіннями

Задовольняти потреби нинішнього покоління, не ставлячи під загрозу можливість наступних поколінь реалізовувати свої потреби.

Використання найкращих з наявних знань

Забезпечити усі необхідні умови для того, щоб політика розроблялася, оцінювалася та реалізовувалася на основі найкращих з наявних знань і була економічно, соціально та екологічно результативною.

Принцип запобігання

Застосовувати процедури оцінки впливу на довкілля і стратегічної екологічної оцінки. Використовувати превентивні заходи з метою запобігання негативним наслідкам для довкілля та здоров'я людини на стадії планування діяльності.

Принцип «забруднювач платить»

Зобов'язати забруднювачів платити за шкоду, яку вони наносять здоров'ю людини та довкілля, відповідно до реальних витрат на відшкодування заподіяної шкоди, які несе суспільство. Забезпечити цільове спрямування цих відшкодувань на відновлення екосистем та охорону здоров'я населення.

3. НАЦІОНАЛЬНІ ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Національні цілі сталого розвитку базуються на 17 глобальних Цілях сталого розвитку.

Стратегічна ціль 1. Сприяння інклюзивному збалансованому економічному зростанню та життєстійкій інфраструктурі

Операційна ціль 1.1 *Сприяти тривалому інклюзивному збалансованому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх.*

Завдання

- Забезпечити щорічне зростання валового внутрішнього продукту у середньому на рівні не менше 4 % на період 2016-2020 рр., 6 % – на період 2021-2025 рр. і 7 % – на період 2026-2030 рр.
- Сприяти зміні структури експорту у бік зростання продукції та послуг з високою часткою доданої вартості, зокрема до 2030 року підвищити в структурі експорту частку продукції високотехнологічних секторів економіки до 15 %.
- Домогтися підвищення продуктивності в економіці шляхом диверсифікації, технічної модернізації, створення стимулів для інноваційної діяльності та збільшення кількості робочих місць.
- Забезпечити реалізацію політики, яка сприяє продуктивній діяльності, створенню гідних робочих місць, підприємництву, творчості та інноваційній діяльності, створення сприятливих умов для підвищення кваліфікації, переорієнтації та розвитку самозанятості населення.
- До 2030 року забезпечити повну і продуктивну зайнятість та гідну працю для всіх жінок і чоловіків, зокрема молодих людей та інвалідів, і рівну оплату за працю рівної цінності відповідно до показників гідної праці.
- Підвищити рівень зайнятості населення до 65% у 2030 році за рахунок створення нових робочих місць.
- Сприяти забороні та ліквідації найгірших форм дитячої праці, а до 2025 р. припинити практику використання дитячої праці у всіх її формах.
- Захищати трудові права і сприяти забезпеченню надійних і безпечних умов праці для всіх працюючих.
- Зміцнювати спроможність національних фінансових установ заохочувати і розширювати доступ для мікро-, малих і середніх підприємств і громадян до страхових, фінансових, банківських послуг, зокрема до доступних кредитів.

Операційна ціль 1.2 *Створити життєстійку інфраструктуру, сприяти інклюзивному збалансованому промислому розвитку та інноваціям.*

Завдання

- Розвивати якісну, включаючи регіональну та транскордонну інфраструктуру, приділяючи особливу увагу забезпеченню недорогого і рівноправного доступу до неї для всіх.
- До 2030 року зменшити ступінь зносу до 50 % та забезпечити оновлення основних засобів на 48 % у таких видах економічної діяльності, як «Транспорт, складське господарство».

- До 2030 року довести частку доріг загального користування з твердим покриттям до 100 %.

- До 2030 року збільшити рівень інтенсивності перевезень вантажів внутрішніми водними шляхами до 5 млн ткм на 1 км шляхів.

- Сприяти впровадженню проектів відновлення економіки у регіонах України, які постраждали від воєнних дій, на основі інноваційного промислового розвитку, що використовує екологічно дружні, ресурсо- та енергозберігаючі технології, відновлювальні джерела енергії, нематеріальне природокористування.

- До 2030 року підвищити частку переробної промисловості у валовій доданій вартості до 30 % і підвищити рівень зайнятості у переробній промисловості до 19 %.

- Сформувати організаційну інфраструктуру підтримки підприємництва у вигляді технопарків, бізнес-інкубаторів, мереж надання послуг підприємствам, зокрема на засадах державно-приватного партнерства; сприяти розвитку кластерних мереж.

- До 2030 року модернізувати інфраструктуру і підприємства базових галузей промисловості, зробивши їх збалансованими за рахунок підвищення ефективності використання ресурсів і ширшого застосування енергоефективних і екологічно безпечних технологій чистого виробництва та інтегрованих систем управління згідно з вимогами міжнародних стандартів.

- До 2030 року забезпечити на 30 % оновлення та на 40% зменшити ступінь зносу основних засобів виробництва у промисловості.

- До 2030 року наростити частку реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції до 15 %.

- Активізувати наукові дослідження, нарощувати технологічний потенціал промислових секторів, зокрема шляхом стимулювання інноваційної діяльності.

- До 2030 року збільшити витрати державного бюджету на фінансування науки до 3 %.

- Створити національну інфраструктуру геопросторових даних.

- Істотно розширити доступ до інформаційно-комунікаційних технологій і сприяти забезпеченню загального і недорогого доступу до Інтернету, особливо у сільській місцевості.

Стратегічна ціль 2. Забезпечення сталого галузевого та регіонального розвитку

Операційна ціль 2.1 *Сприяти збалансованому розвитку сільського господарства.*

Завдання

- До 2030 року підвищити вдвічі продуктивність сільського господарства (до 15 тис. дол. США у розрахунку на одного зайнятого в аграрному секторі) та доходи дрібних виробників аграрної продукції, зокрема жінок, фермерських сімейних господарств, скотарів і рибалок, у том числі шляхом забезпечення гарантованого та рівного доступу до землі, інших виробничих ресурсів і факторів сільськогосподарського виробництва, знань, фінансових послуг, ринків і можливостей для збільшення доданої вартості та зайнятості в несільськогосподарських секторах.

- Сприяти створенню та розвитку малих сільськогосподарських підприємств (до 50 га земельних угідь).

- Наростити питому вагу продукції харчової промисловості та переробки сільськогосподарської сировини у експорті груп 1-24 УКТЗЕД до 40%.

- До 2030 року забезпечити створення систем збалансованого виробництва продуктів харчування та запровадити методи ведення сільського господарства, які дозволяють підвищити життєстійкість і продуктивність та збільшити обсяги виробництва, сприяють збереженню екосистем, зміцнюють здатність адаптуватися до зміни клімату, екстремальних погодних явищ, посух, повеней та інших стихійних лих і поступово покращують якість земель і ґрунтів.

- До 2030 року збільшити площу земель сільськогосподарського призначення, зайнятих під органічним виробництвом, до 3 млн га та забезпечити щорічний приріст, починаючи з 2020 року, обсягів виробництва та реалізації органічної продукції щонайменше на 5 %.

- Збільшити інвестування в сільську інфраструктуру, сільськогосподарські дослідження, розвиток технологій і створення генетичних банків рослин і тварин.

- До 2020 року забезпечити збереження генетичного різноманіття насіння і культивованих рослин, а також сільськогосподарських і домашніх тварин та відповідних їм диких видів, зокрема шляхом належного утримання різноманітних банків насіння і рослин на національному рівні.

- До 2020 року припинити незаконне вирощування генетично модифікованих рослин та використання генетично модифікованих організмів.

- Забезпечити належне функціонування ринків продовольства, зокрема шляхом зниження ринкових ризиків для сільгоспвиробників та урізноманітнення ринкових інструментів (страхування, гарантійні фонди, форвардна торгівля, торгівля деривативами, електронна торгівля тощо), використання механізмів проведення товарних і фінансових інтервенцій.

- Забезпечити населення, зокрема його малозабезпечені верстви, основними видами продовольства на рівні науково-обґрунтованих норм відповідно до міжнародних стандартів.

Операційна ціль 2.2 *Забезпечити доступ до економічно прийнятних, надійних, збалансованих і сучасних джерел енергії для всіх та підвищити ефективність використання енергії.*

Завдання

- До 2030 року розширити інфраструктуру та модернізувати мережі надійного та збалансованого енергопостачання для споживачів у всіх регіонах України.

- Сприяти децентралізації енергозабезпечення для всіх шляхом створення умов для автономного енерговиробництва на основі відновлювальних джерел енергії.

- До 2030 року зменшити рівень енергетичної залежності країни від зовнішніх поставок палива на 30% шляхом розвитку власного виробництва та диверсифікації постачання первинних енергетичних ресурсів.

- До 2030 року збільшити частку енергії, вироблену з відновлюваних джерел, у валовому кінцевому споживанні енергії України не менше, ніж до 17%.

- Переорієнтувати субсидування виробництва та використання викопного палива на підтримку програм, направлених на вироблення енергії з відновлюваних джерел енергії (сонце, вітер, вода тощо), та програм енергозбереження та енергоефективності.

- До 2030 року активізувати міжнародну співпрацю з метою залучення інвестицій у розвиток інфраструктури і технологій виробництва екологічно чистої енергії.

- Забезпечити створення інфраструктури та накопичення ресурсів, необхідних для виведення з експлуатації енергоблоків вітчизняних АЕС.
- Забезпечити модернізацію діючих енергоблоків АЕС з метою підвищення та підтримання екологічної і радіаційної безпеки на рівні міжнародних стандартів.
- До 2030 року розширити інфраструктуру та модернізувати технології для сталого енергопостачання в усіх регіонах України.
- До 2030 року забезпечити зниження енергоємності внутрішнього валового продукту щонайменше на 60% шляхом впровадження програм і заходів, спрямованих на енергозбереження та підвищення енергоефективності секторів економіки.
- До 2020 року законодавчо закріпити економічні механізми стимулювання зменшення енергоспоживання та надати державні гарантії фінансової підтримки програмам енергозбереження.
- До 2030 року підвищити ККД теплогенеруючих установок до 92 %.
- До 2025 року втрати теплової енергії в мережах привести до рівня нормативних, до 2030 року зменшити втрати тепла в мережах тепlopостачання на 30% нижче нормативних.
- До 2030 року зменшити втрати тепла та електроенергії за рахунок використання більш енергоефективного устаткування та приладів, а також комплексної термомодернізації будівель на 15 %.

Операційна ціль 2.3. *Забезпечення сталого розвитку регіонів на основі збереження національних культурних цінностей і традицій*

Завдання

- До 2020 року забезпечити розроблення і реалізацію стратегій, програм та планів сталого регіонального розвитку, спрямованих на економічне зростання, створення робочих місць, виробництво місцевої продукції, розвиток туризму, культури та збереження довкілля.
- До 2025 року узгодити програмні документи сталого регіонального розвитку зі Стратегією сталого розвитку України з метою забезпечення гармонійного поєднання загальнонаціональних і регіональних інтересів.
- Сприяти збалансованості розвитку регіонів на основі врахування природних, природно-ресурсних, історичних, соціокультурних чинників розвитку кожного регіону.
- Забезпечити поліпшення екологічної ситуації в регіонах з високим рівнем техногенного навантаження.
- До 2030 року запровадити моделі сталого виробництва і споживання з урахуванням національних цінностей та традицій і досвіду природокористування.
- До 2030 року забезпечити створення єдиного національного інформаційно-культурного простору та його захист від негативних впливів геополітичних чинників та процесів глобалізації.
- Забезпечити захист та збереження наявних об'єктів всесвітньої культурної і природної спадщини та активізувати діяльність щодо розширення переліку таких об'єктів на території України.
- Сприяти розвитку української культури та підтримці культур народів України.

Стратегічна ціль 3. Подолання бідності та скорочення нерівності, в тому числі гендерної

Операційна ціль 3.1 *Подолати бідність.*

Завдання

• До 2030 року ліквідувати абсолютну бідність (в Україні визначається як добове проживання на суму менш ніж 5,05 доларів США за паритетом купівельної спроможності).

• До 2030 року скоротити удвічі (до 36 %) частку домогосподарств, які за оцінкою матеріального добробуту належать до бідних за критеріями ООН.

• До 2030 року забезпечити поступове наближення мінімального рівня заробітної плати та мінімальної пенсії не нижче фактичного прожиткового мінімуму, до 2020 року визначити мінімальну вартість години найманої праці для підприємств усіх форм власності.

• До 2030 року збільшити охоплення бідного населення програмами державної соціальної підтримки до 85 %.

• До 2030 року забезпечити всім чоловікам і жінкам, особливо незаможним та соціально вразливим, рівні права на економічні ресурси, а також доступ до базових послуг (соціальні, освітні, комунальні та ін., медична допомога), володіння і розпорядження землею та іншими формами власності, успадкованого майна, природних ресурсів, відповідних нових технологій і фінансових послуг, включаючи мікрофінансування.

• До 2030 року підвищити життєстійкість малозабезпечених осіб і осіб, які перебувають в уразливому становищі, зменшити їх незахищеність і вразливість перед викликаними зміною клімату екстремальними явищами та іншими економічними, соціальними й екологічними потрясіннями і лихами.

• До 2018 року модернізувати механізм надання державної підтримки на оплату комунальних послуг, переорієнтувавши його на стимулювання ресурсо- та енергозберігаючого ведення домашнього господарства.

Операційна ціль 3.2 *Скоротити нерівність.*

Завдання

• До 2030 року скоротити нерівність за доходами шляхом підтримки випереджаючого зростання доходів найменш забезпеченої частини населення (40 %).

• Скоротити міжпоселенські диспропорції забезпечення доступу до послуг, зокрема:

- частку сільських домогосподарств, які потерпали від позбавлення через незабезпеченість населеного пункту своєчасними послугами швидкої медичної допомоги, до 15%;

- частку сільських домогосподарств, які потерпали від позбавлення через відсутність поблизу житла медичної установи, до 10%;

- частку сільських домогосподарств, які потерпали від позбавлення через відсутність регулярного щоденного транспортного сполучення з іншим населеним пунктом з розвиненою інфраструктурою, до 10%.

• До 2030 року підтримати законодавчим шляхом та заохочувати активну участь усіх людей у соціальному, економічному і політичному житті незалежно від їхнього

віку, статі, стану здоров'я, раси, етнічної належності, походження, релігії, місця проживання та економічного чи іншого статусу.

- Забезпечити рівність можливостей і зменшити нерівність результатів, зокрема шляхом скасування дискримінаційних законів, політики і практики та сприяння прийняттю відповідного законодавства та заходів у цьому напрямі.

- Удосконалити бюджетно-податкову політику, а також політику в питаннях заробітної плати та соціального захисту у напрямі поступового забезпечення більшої рівності. При цьому забезпечити врахування трудового шляху, стажу і характеру напруженості роботи тощо при нарахуванні пенсій.

Операційна ціль 3.3 *Забезпечити гендерну рівність.*

Завдання

- Ліквідувати всі форми дискримінації за ознакою статі в усіх сферах життєдіяльності суспільства, до 2030 року забезпечити у нормативно-правових актах України наявність положень, що заохочують та забезпечують рівність та недискримінацію за ознакою статі.

- Забезпечити врахування гендерної складової в усіх національних, галузевих і регіональних стратегіях і програмах розвитку.

- Зменшити рівень гендерно зумовленого насильства, у тому числі пов'язаного зі збройним конфліктом на сході України

- До 2030 року забезпечити виявлення, розслідування злочинів, пов'язаних із гендерно зумовленим насильством, та притягнення до відповідальності 100% осіб, які їх вчиняють.

- Забезпечити ефективне запобігання домашньому насильству та жорстокому поведінню з дітьми, до 2030 року скороти частку жінок та дітей, які зазнавали фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства.

- Забезпечити ефективну протидію торгівлі людьми, до 2030 року забезпечити виявлення, розслідування злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми, та притягнення до відповідальності 100% осіб, які їх вчиняють.

- До 2030 року забезпечити надання усім постраждалим від домашнього насильства та жорстокого поведіння з дітьми необхідних послуг, у тому числі з улаштування до спеціальних закладів.

- Враховувати при встановленні загального трудового стажу неоплачувану працю з догляду за дітьми та ведення домашнього господарства.

- До 2030 року забезпечити збільшення частки жінок серед народних депутатів України до 30%, депутатів обласних та місцевих рад до 40 %.

- До 2030 року забезпечити збільшення частки жінок серед вищих державних посадовців (посади державних службовців категорії А) до 30 %.

- Розширити економічні можливості жінок у контексті зайнятості, доходу та розвитку підприємницького потенціалу.

- До 2030 року ліквідувати розрив між середньою заробітною платою жінок і чоловіків.

- До 2030 року здійснити заходи стимулювання підвищення рівня зайнятості жінок віком від 15 до 49 років, які мають дітей віком до 6-ти років, до 60%.

Стратегічна ціль 4. Забезпечення здорового життя, благополуччя та якісної освіти в безпечних і життєстійких населених пунктах

Операційна ціль 4.1 *Забезпечити здорове життя та сприяти благополуччю для всіх в будь-якому віці.*

Завдання

- Забезпечити показники очікуваної тривалості життя при народженні до рівня країн ЄС

- До 2030 року знизити рівень материнської смертності не більш як до 5 випадків на 100 000 пологів.

- До 2030 року мінімізувати смертність, якій можна запобігти, серед новонароджених і дітей віком до 5 років, зокрема: зменшити неонатальну смертність або число випадків смерті у перші 28 днів життя до 3-4 випадків на 1000 новонароджених; зменшити смертність дітей у віці до 1 року до 4-5 випадків на 1000 народжених живими; зменшити смертність дітей у віці до 5 років до 6-7 випадків на 1000 дітей.

- До 2030 року забезпечити боротьбу з гепатитом, захворюваннями, що передаються через воду, та іншими інфекційними захворюваннями; знизити рівень захворюваності на туберкульоз на третину, а смертність від туберкульозу удвічі; знизити рівень смертності від СНІДу щонайменше удвічі.

- Запровадити механізми запобігання поширенню наркозалежності серед молоді, до 2030 року знизити кількість наркозалежних людей на 20 % та кількість алкоголезалежних людей на 20 %.

- Налагодити профілактичну, зокрема соціально-психологічну, роботу серед населення, враховуючи гендерний аспект, завдяки чому до 2030 року знизити смертність від суїцидів на 20 % (в тому числі зважаючи на запобігання суїцидів серед ветеранів АТО).

- До 2030 року скоротити вдвічі кількість смертей і в 4 рази кількість травм (до 1,1 травм на 10 000 осіб) унаслідок нещасних випадків на транспорті

- Забезпечити загальне охоплення послугами охорони здоров'я, а також захист від фінансових ризиків, доступ до якісних базових медико-санітарних послуг і до безпечних, якісних і недорогих основних лікарських засобів і вакцин для всього населення.

- До 2020 року забезпечити всім доступ до базових медичних послуг.

- До 2030 року забезпечити загальний доступ жінок і чоловіків до послуг з охорони сексуального та репродуктивного здоров'я, включаючи послуги з планування сім'ї, інформування та просвіту, враховуючи питання охорони репродуктивного здоров'я в національних стратегіях і програмах.

- До 2030 року істотно скоротити кількість випадків смерті та захворювання в результаті впливу небезпечних хімічних речовин, забруднення та отруєння повітря, води і ґрунтів.

- До 2030 року забезпечити фінансування системи охорони здоров'я на рівні не менше 7 % ВВП з пріоритетним спрямуванням (до 40% усіх витрат) на первинну медико-санітарну допомогу.

- Забезпечити збалансований раціон харчування, а також досягти погоджених на міжнародному рівні цільових показників, що стосуються боротьби з затримкою росту і

виснаженням у дітей віком до п'яти років, зокрема задовольняти потреби в харчуванні дівчаток підліткового віку, вагітних і жінок, які годують, та літніх людей.

- Налагодити інформаційно-просвітницьку роботу серед населення щодо усвідомлення необхідності та поширення стандартів здорового способу життя (раціональне харчування, дозовані фізичні навантаження, відповідальна сексуальна поведінка, відмова від шкідливих звичок).

Операційна ціль 4.2 *Забезпечити інклюзивну та справедливу якісну освіту і сприяти можливостям навчатися впродовж усього життя для всіх.*

Завдання

- До 2030 року забезпечити рівні можливості для здобуття якісної початкової, базової та повної середньої освіти кожною дитиною, незалежно від стану її здоров'я, місця проживання та статків родини.

- До 2030 року забезпечити рівний та справедливий доступ до якісних систем розвитку, догляду та дошкільного навчання для всіх дітей, незалежно від стану здоров'я, місця проживання та статків родини.

- До 2030 року забезпечити для всього населення впродовж усього життя рівний доступ до недорогої та якісної професійно-технічної та вищої освіти, істотно збільшити кількість молодих і дорослих людей, які володіють затребуваними навичками, зокрема професійно-технічними навичками для працевлаштування, отримання гідної роботи та занять підприємницькою діяльністю.

- До 2030 року ліквідувати гендерну нерівність у сфері освіти і забезпечити рівний доступ до освіти та професійно-технічної підготовки всіх рівнів для вразливих груп населення.

- До 2030 року забезпечити здобуття усіма учнями знань і навичок щодо сталого розвитку, зокрема з питань здорового способу життя, прав людини, гендерної рівності, пропаганди культури миру та ненасильства, національного та патріотичного виховання та усвідомлення цінності культурного різноманіття і внеску культури в сталий розвиток.

Операційна ціль 4.3 *Зробити міста та населені пункти інклюзивними, безпечними, життєстійкими та збалансованими.*

Завдання

- До 2030 року досягти відчутного поліпшення житлових умов усіх громадян України, які цього потребують, насамперед уразливих категорій населення, зокрема молодих сімей, багатодітних сімей, фахівців дефіцитних професій у трудодефіцитних регіонах, на основі впровадження відповідних механізмів змішаного фінансування будівництва та/чи придбання житла, а також тимчасового соціального житла.

- До 2030 року забезпечити всім можливість користуватися безпечними, недорогими, доступними та екологічно збалансованими транспортними системами на основі підвищення безпеки дорожнього руху, зокрема розширення використання громадського транспорту, враховуючи потреби жінок, дітей, жителів сільської місцевості, осіб з інвалідністю та літніх осіб.

- Оновити рухомий склад громадського транспорту з урахуванням його доступності для осіб з ураженнями органів зору, слуху, опорно-рухового апарату та інших маломобільних груп населення шляхом придбання у вітчизняних виробників не менше, ніж 65 % нових транспортних засобів.

- Запровадити енергоефективні та екологічно безпечні системи громадського транспорту у містах на основі використання електричних транспортних засобів.
- До 2030 року забезпечити збалансований і взаємопов'язаний просторовий розвиток міст і сільських населених пунктів та можливості для інтегрованого планування населених пунктів за участі громадськості і управління ними.
- До 2030 року забезпечити ефективне функціонування систем раннього оповіщення, запобігання та ліквідації наслідків природних і техногенних лих у населених пунктах.
- До 2030 року зменшити негативний антропогенний вплив на здоров'я людини у містах, зокрема, шляхом покращення якості атмосферного повітря та видалення міських й інших відходів.
- Забезпечити запровадження систем роздільного збирання твердих побутових відходів в населених пунктах з подальшим їх використанням як вторинної сировини, переробкою та видаленням небезпечних відходів.
- До 2030 року забезпечити загальний доступ всіх верств населення до безпечних, доступних і відкритих зелених зон і громадських місць та встановити частку зелених зон на території населених пунктів щонайменше 20%.
- До 2020 року забезпечити загальний доступ до водних об'єктів державного та місцевого значення в межах населених пунктів.
- До 2020 року значно збільшити кількість міст і населених пунктів, що прийняли та реалізують комплексні стратегії і плани збалансованого просторового розвитку, спрямовані на усунення соціальних бар'єрів, підвищення ефективності використання ресурсів, пом'якшення наслідків зміни клімату, адаптацію до його зміни та здатність протистояти стихійним лихам.
- Сприяти будівництву екологічно ефективних, енергозберігаючих і міцних будівель з використанням місцевих матеріалів.
- Забезпечити доступ громадян похилого віку та з особливими потребами до житла, пристосованого до їх потреб.

Стратегічна ціль 5. Забезпечення переходу до моделей збалансованого споживання і виробництва, збалансованого управління природними ресурсами та зміцнення заходів реагування на зміну клімату

Операційна ціль 5.1 *Забезпечити перехід до моделей збалансованого споживання та виробництва.*

Завдання

- До 2020 року розробити Національну стратегію впровадження моделей збалансованого споживання та виробництва та розпочати її реалізацію.
- Забезпечити повне та всеохоплююче впровадження систем обліку і регулювання споживання води, тепла та енергоресурсів.
- До 2030 року досягти збалансованого управління природними ресурсами та їх ефективного використання і знизити ресурсоємність ВВП на 40 %.
- До 2030 року зменшити на 20 % втрати продовольства у виробничо-збутових ланцюжках, а також післязбиральні втрати.

- Сприяти забезпеченню «зелених» державних закупівель відповідно до національних пріоритетів і стандартів ЄС.

- До 2030 року забезпечити системне інформування споживачів і виробників щодо значення та переваг збалансованого споживання та виробництва і формування сучасної культури споживання, зокрема ощадливого використання ресурсів.

- До 2030 року впровадити національну стратегію освіти для сталого розвитку.

- Забезпечити переорієнтацію субсидування виробництва та використання викопного палива на підтримку програм енергозбереження та енергоефективності.

- Удосконалити законодавчу базу у сфері поводження з відходами та створити сучасну інфраструктуру збирання, сортування, перероблення та утилізації відходів, в тому числі небезпечних промислових та електронних, як вторинної сировини, залучення інвестицій у сферу поводження з відходами та до 2030 року забезпечити скорочення обсягів утворення відходів виробництва і споживання на 20%.

- До 2030 року збільшити кількість твердих побутових відходів, які переробляються, утилізуються та спалюються, до 50%.

- Здійснити заходи щодо ліквідації найбільш екологічно небезпечних об'єктів зберігання токсичних відходів, зменшення обсягу утворення таких відходів та запобігати їх несанкціонованому видаленню.

- До 2020 року розробити законодавчі акти щодо поводження зі шлаками та шламами паливного-енергетичного комплексу та металургійних виробництв, які можливо використовувати замість природних матеріалів, та забезпечити стимулювання переробки та використання великотоннажних відходів підприємств (золотшлакових відходів, гірської породи тощо).

- До 2030 року повністю ліквідувати несанкціоновані звалища шляхом запровадження сучасних технологій перероблення побутових відходів і зменшити площу, зайняту звалищами на 50 %.

- До 2020 року запровадити екологічно дружні практики поводження з хімічними речовинами і всіма відходами упродовж усього їх життєвого циклу відповідно до узгоджених міжнародних принципів, істотно скоротити потрапляння цих речовин у повітря, воду і ґрунт, щоб звести до мінімуму їх негативний вплив на здоров'я людей та довкілля.

- Забезпечити остаточне знешкодження накопичених непридатних для використання агрохімікатів та тари і упаковки від них.

Операційна ціль 5.2 *Забезпечити інтегроване управління водними ресурсами і доступ до санітарії для всіх.*

Завдання

- До 2030 року знизити водоемність ВВП на 50 %.

- До 2030 року забезпечити загальний і рівноправний доступ до безпечної і недорогої питної води для всіх, зокрема 90% - сільського населення, 100% - міського населення.

- До 2030 року забезпечити централізованим водопостачанням населення міст на 100 %, сільського населення – щонайменше на 50%.

- До 2030 року зменшити протяжність зношених і аварійних водопровідних мереж до 15 %.

- До 2030 року забезпечити загальний і рівноправний доступ до належних санітарно-гігієнічних засобів, приділяючи особливу увагу вразливим верствам населення.

- До 2030 року підвищити частку населення, що користується централізованим водовідведенням (каналізацією), до 100 % у містах і до 30 % у сільських населених пунктах.

- До 2030 року зменшити протяжність зношених і аварійних каналізаційних мереж до 15 %.

- До 2030 року підвищити якість природних вод шляхом зменшення скидів забруднюючих речовин і матеріалів та скорочення обсягів забруднених стічних вод до 5% (від загального обсягу водовідведення), в тому числі шляхом стимулювання будівництва нових, реконструкції та модернізації діючих очисних споруд.

- До 2030 року забезпечити повне дотримання санітарно-гігієнічних вимог до якості поверхневих вод.

- До 2020 року ліквідувати несанкціоновані звалища відходів в прибережних захисних смугах водних об'єктів.

- До 2030 року підвищити ефективність водокористування на 40 % шляхом впровадження в господарській діяльності технологій, що передбачають оборотне, повторне та послідовне водокористування.

- До 2020 року забезпечити впровадження системи інтегрованого управління водними ресурсами за басейновим принципом, розроблення та виконання планів управління річковими басейнами.

- До 2020 року розробити програму спуску та демонтажу руслових водосховищ на малих і середніх річках з метою відтворення природної течії річок.

- До 2020 року забезпечити охорону і відновлення пов'язаних з водою екосистем, зокрема гір, лісів, водно-болотних угідь, річок, водоносних шарів і озер.

- До 2030 року визначити межі прибережних захисних смуг згідно з проектами землеустрою на усіх водних об'єктах.

- До 2030 року розширити міжнародне співробітництво і підтримку діяльності та впровадження програм у галузі водопостачання й санітарії, включаючи підвищення ефективності водокористування, очистку стічних вод і застосування технологій рециркуляції та повторного використання.

Операційна ціль 5.3 *Вжити невідкладні заходи для боротьби зі зміною клімату та наслідками зміни клімату.*

Завдання

- Включити заходи реагування на зміну клімату в політику, стратегії та планування на загальнонаціональному, галузевому та регіональному рівнях.

- Розробити Стратегію низьковуглецевого розвитку України на період до 2030 року та забезпечити її впровадження.

- До 2030 року зменшити обсяги викидів парникових газів в усіх секторах економічної діяльності до рівня, який не перевищуватиме 60% від рівня викидів 1990 року.

- Підвищити опірність і рівень адаптації всіх секторів економіки до небезпечних погодних явищ і стихійних лих, спричинених зміною клімату.

- До 2030 року здійснити науково обґрунтоване коригування методів ведення сільського господарства з урахуванням кліматичних змін і зростання ризиків екстремальних погодних явищ.

- До 2030 року здійснити науково обґрунтовані зміни до містобудівного планування з урахуванням рекомендацій щодо адаптації міського населення до кліматичних змін.

- Запровадити систему торгівлі дозвільними одиницями (квотами) на викиди з метою стимулювання зниження викидів парникових газів від великих стаціонарних джерел економічно ефективним і низьковитратним способом.

- Сприяти збільшенню обсягів поглинання парникових газів шляхом підвищення рівня лісистості, збалансованого землекористування, ренатуралізації водно-болотних угідь, консервації еродованих орних земель і відтворення на них степових та лучних екосистем.

- Поліпшити освіту, просвітництво, поширення інформації і можливості людей та установ щодо запобігання та послаблення наслідків зміни клімату, адаптації до них і раннього оповіщення.

Стратегічна ціль 6. Збереження наземних і морських екосистем та сприяння збалансованому використанню їхніх ресурсів

Операційна ціль 6.1 *Забезпечити збереження, відновлення та збалансоване використання наземних і внутрішніх прісноводних екосистем та їхніх екосистемних послуг.*

Завдання

- До 2030 року забезпечити збереження, відновлення та збалансоване використання наземних і внутрішніх прісноводних екосистем і їхніх екосистемних послуг, зокрема лісів, водно-болотних угідь, гір, степів і посушливих земель, відповідно до зобов'язань за міжнародними договорами.

- До 2030 збільшити площу територій та об'єктів природно-заповідного фонду до 17% території країни, зокрема, в гірських регіонах не менше, ніж 2,5% території країни.

- До 2020 року сприяти впровадженню методів збалансованого використання всіх типів лісів, зупинити знелісення, відновити деградовані ліси та створити умови для природного відтворення лісів; запровадити методи і технології збалансованого використання та відновлення лісів і забезпечити перероблення лісових ресурсів у продукцію з високою доданою вартістю.

- До 2030 року збільшити лісистість території до 20 % площі країни.

- До 2030 року забезпечити реалізацію заходів боротьби з опустелюванням, відновлення деградованих земель та ґрунтів, включаючи землі, що потерпають від опустелювання, засух і повеней, та прагнути досягти нейтрального рівня деградації земель.

- Зменшити до 2030 року площу орних земель на 10 % за рахунок земель з крутизною схилів понад 3 градуси, розораних земель водоохоронних зон, деградованої, малопродуктивної та техногенно забрудненої ріллі шляхом заліснення таких земель у лісовій та лісостеповій зонах та залуження у степовій зоні.

- Забезпечити збереження гірських екосистем та їх біорізноманіття, шляхом збільшення площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду в гірських регіонах і їхнього належного упорядкування та управління.

- До 2020 року в процесі загальнонаціонального, регіонального та місцевого планування забезпечити врахування цінності екосистем і біорізноманіття.

- Мобілізувати і значно збільшити залучення фінансових ресурсів з усіх джерел, зокрема за рахунок державної підтримки, розвитку міжнародного партнерства та залучення приватного сектору з метою забезпечення сталого лісоуправління, збереження і збалансованого використання біорізноманіття та екосистем.

Операційна ціль 6.2 *Забезпечити збалансоване використання та захист морських і прибережних екосистем.*

Завдання

- До 2030 року забезпечити суттєве скорочення будь-якого забруднення морського середовища, зокрема повністю припинити скидання неочищених стічних вод об'єктами, розташованими у межах прибережної смуги Азовського і Чорного морів, та унеможливити розливи нафти та інших небезпечних речовин з морських суден.

- Розробити та впровадити системи заходів, спрямованих на запобігання привнесенню плавзасобами шкідливих інвазійних організмів до Азовського і Чорного морів та забезпечити контроль баластних вод 100% плавзасобів, що прибувають у порти України.

- До 2020 року забезпечити ефективне регулювання вилову риби і покласти край перелову, незаконному, нерегульованому та непідзвітному рибальству.

- Забезпечити доступ дрібних господарств, що займаються рибним промислом, до морських ресурсів і ринків.

- До 2020 року при стратегічному плануванні розвитку приморських регіонів забезпечити збалансоване використання та збереження морських і прибережних екосистем, розробити плани інтегрованого управління для всіх прибережних морських районів відповідно до національного законодавства і міжнародного права.

- Встановити водоохоронні та прибережні захисні смуги вздовж морів і забезпечити їх охорону та цільове використання.

- Розширити міжнародне співробітництво в Чорноморському регіоні задля збереження та збалансованого використання морських ресурсів і забезпечити належне виконання національних зобов'язань в рамках міжнародних договорів і конвенцій.

Операційна ціль 6.3 *Мінімізувати деградацію природних середовищ існування та припинити втрату біорізноманіття.*

Завдання

- Вжити кардинальних заходів щодо припинення деградації природних середовищ існування, зупинити втрату біологічного різноманіття.

- До 2020 року забезпечити збереження та запобігання зникненню видів, що перебувають під загрозою вимирання, продовжити формування та підтримувати мережу центрів штучного розведення та ренатуралізації рідкісних та таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин і тварин, які є аборигенними для місцевої екосистеми (національні парки, ботсади, зоопарки та ін.).

- Забезпечити виконання положень міжнародних угод, стороною яких є Україна, стосовно належного доступу до генетичних ресурсів та їх справедливого використання.

- Вжити заходів щодо викорінення браконьєрства та контрабандної торгівлі видами флори й фауни, що охороняються, та врегулювати проблеми, що стосуються як попиту на незаконні продукти живої природи, так і їх пропозиції, шляхом створення дієвої системи адміністративного покарання за браконьєрство і контрабандну торгівлю охоронюваними видами флори й фауни.

- До 2020 року розробити та впровадити систему заходів щодо запобігання проникненню чужорідних видів і зменшення їх впливу на наземні та водні екосистеми.

Стратегічна ціль 7. Забезпечення безпеки та доступу до правосуддя, створення підзвітних та інклюзивних інституцій

Операційна ціль 7.1 *Сприяти мирним та інклюзивним спільнотам для збалансованого розвитку та забезпечити безпеку держави.*

Завдання

- Значно скоротити поширення усіх форм насильства та знизити показники насильницької смертності шляхом забезпечення належної охорони правопорядку в середовищах проживання, праці та дозвілля громадян України з акцентом на попередження правопорушень.

- До 2030 року значно зменшити незаконні фінансові потоки, активізувати діяльність з виявлення та повернення викрадених активів і вести боротьбу з усіма формами організованої злочинності.

- До 2020 року радикально скоротити кількість зброї, спеціальних засобів і вибухових матеріалів, що перебувають у незаконному обігу.

- Зміцнити систему контролю над незаконними фінансовими потоками з метою запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму.

- Розвивати інституційну спроможність національних державних і громадських установ, орієнтованих на запобігання насильству, боротьбу з тероризмом і злочинністю, захист прав людини.

- Розвивати механізми та практики захисту національних інтересів України на основі поглиблення співпраці з міжнародними організаціями.

- Забезпечити економічну безпеку держави шляхом створення стратегічних запасів продовольства та енергоресурсів.

- Забезпечити цілеспрямоване розв'язання конфліктів, пов'язаних з тимчасовою окупацією частини території України, проведенням антитерористичної операції та наступною деокупацією.

- Викоринити усі форми жорстокого поводження з дітьми та нехтування інтересами і потребами дитини.

Операційна ціль 7.2 *Забезпечити доступ до правосуддя і захист прав для всіх.*

Завдання

- Сприяти верховенству права, забезпечити всім рівний доступ до правосуддя та збільшити ефективність виконання рішень національних і міжнародних судів.

- Забезпечити надання всім рівного доступу до захисту їхніх прав, протидіяти корупції, зловживанню з боку посадових осіб і жорстокому та принизливому

поводженню шляхом реформування системи судочинства та забезпечення правопорядку.

- Забезпечити гарантований захист прав учасників антитерористичної операції та членів їхніх сімей; осіб, які потерпіли внаслідок тимчасової окупації частини території України в окремих районах Донецької і Луганської областей та АР Крим: внутрішньо переміщених осіб, мешканців території, що належать до зони АТО та прилеглих до неї.

Операційна ціль 7.3 *Створити ефективні, підзвітні та інклюзивні інституції на всіх рівнях.*

Завдання

- Значно скоротити масштаби корупції в усіх формах шляхом підвищення ефективності загальнодержавної системи запобігання та протидії корупції на основі впровадження ефективного моніторингу управлінської діяльності та контролю дотримання правил щодо доброчесності особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

- Підвищити результативність діяльності, підзвітність і відповідальність органів державної влади та місцевого самоврядування на основі інформатизації процесів прийняття рішень, надання адміністративних послуг, поетапного впровадження системи електронного урядування на всіх рівнях управління.

- Забезпечити відповідальне прийняття рішень органами влади на всіх рівнях за участю всіх верств суспільства.

- Забезпечити доступ громадськості до інформації і захистити основні свободи відповідно до національного законодавства і міжнародних угод.

- Запровадити механізми широкого громадського обговорення проектів нормативно-правових актів і рішень органів влади та місцевого самоврядування, які є значущими для громади та суспільства загалом, та впровадження цих рішень.

4. ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЇ

Інституційні засади, координація, міжсекторальна взаємодія, рушійні сили та партнерства

Загальна відповідальність за впровадження Стратегії покладається на Кабінет Міністрів України.

Повноваження щодо координування дій, стратегічного планування, впровадження Стратегії, моніторингу та регулярного огляду прогресу у реалізації Стратегії покладаються на новостворену Національну агенцію зі сталого розвитку з повноваженнями щодо стратегічного планування переходу до сталого розвитку, координації міжгалузевої взаємодії, інтеграції економічної, соціальної та екологічної політики і моніторингу впровадження Стратегії.

Для зміцнення інституційної бази сталого розвитку необхідно:

- створити в усіх міністерствах, регіональних і місцевих органах влади управлінські підрозділи зі сталого розвитку;

- розробляти комплексні прогностичні документи щодо змін природно-ресурсного потенціалу, рівня життя і здоров'я населення та стану довкілля;

- визначити систему цілей сталого розвитку на регіональному рівні;

- здійснювати обов'язкову оцінку впливу на реалізацію Стратегії на етапі затвердження цих рішень;

- забезпечити проведення стратегічної екологічної оцінки галузевих і регіональних політик та основних управлінських рішень.

Приватна підприємницька, інвестиційна та інноваційна діяльність є однією з рушійних сил забезпечення інклюзивного економічного зростання та створення робочих місць.

Важливою рушійною силою досягнення намічених цілей є підтримка територіальних громад і їх залучення до виконання Стратегії.

З метою забезпечення участі усіх заінтересованих сторін у виробленні рекомендацій щодо стратегічного планування, впровадження Стратегії та моніторингу її виконання створюється Національна рада зі сталого розвитку (за участі ділових і промислових кіл, місцевих громад, місцевих органів влади, громадських організацій, профспілок, науковців, освітян).

Інструменти реалізації Стратегії

Нормативно-правові інструменти

Зміцнення нормативно-правової бази, необхідної для належної реалізації Стратегії, є важливою умовою довготривалості процесу сталого розвитку. Для цього необхідно:

- забезпечити розроблення Національного плану дій зі сталого розвитку кожні 5 років і його впровадження;

- законодавчо забезпечити перехід від соціально-економічного планування до еколого-соціально-економічного планування розвитку країни, регіонів і населених пунктів (до планування сталого розвитку);

- забезпечити регулярне проведення експертизи законопроектів та нормативно-правових актів на відповідність їх принципам сталого розвитку з метою створення відповідного правового поля і стимулюючих фінансово-економічних механізмів.

Фінансові інструменти

Однією з найважливіших умов належного виконання Стратегії є узгодження цілей і завдань Стратегії з національним бюджетним процесом. Одним з інструментів є комплексний аналіз видатків галузевих міністерств в аспекті реалізації цілей і завдань Стратегії. Інтеграція принципів сталого розвитку у наявні механізми планування розвитку – це ще один засіб узгодження Стратегії з бюджетним процесом. Слід також розглянути можливість переходу від оподаткування за критерієм використання праці до критеріїв споживання ресурсів і забруднення довкілля, щоб сприяти досягненню цілей Стратегії у збільшенні зайнятості населення і мінімізації негативного впливу на довкілля.

Для забезпечення належного фінансування заходів на виконання Стратегії необхідно:

- підвищити ефективність податкової системи шляхом удосконалення системи оподаткування та впровадження європейських принципів належного управління у сфері оподаткування;

- забезпечити поліпшення інвестиційного клімату та запровадити заходи заохочення іноземних і вітчизняних інвесторів вкладати кошти з наданням пріоритетності інвестиціям, спрямованим на реалізацію цілей Стратегії;

- сформувати прозорі механізми залучення іноземної фінансової допомоги для вирішення системних питань сталого розвитку;

- впровадити нову модель державного управління інвестиційною діяльністю з метою сприяння інвестиціям у високотехнологічні та експортоорієнтовані сектори економіки.

Економічні інструменти

Сформувати прозорі механізми залучення іноземної фінансової допомоги для вирішення системних питань розвитку, насамперед відновлення та структурної перебудови економіки Сходу України.

Забезпечити послідовну імплементацію положень Угоди про асоціацію України та ЄС в частині відсутності дискримінації та зниження тарифних бар'єрів у торгівлі, зокрема привести у відповідність до вимог СОТ системи державної допомоги та державних закупівель.

Для розвитку бізнесу та конкуренції необхідно:

- до 2020 року забезпечити всеохоплююче спрощення процедур відкриття бізнесу та супроводу його господарської діяльності, в тому числі через поширення практики електронного врядування;

- забезпечити динамічну адаптацію національної системи технічного регулювання до норм технічних регламентів ЄС, спрощення процедур сертифікації та визнання вітчизняних органів визначення відповідності на ринках країн ЄС;

- створити мережі міжрегіональних мобільних сучасних лабораторій для підтвердження відповідності якості товарів та вирішення спірних питань щодо рівня їх якості, забезпечення відповідного маркування товарів;

- забезпечити економічну обґрунтованість ціноутворення для товарів і послуг природних монополій, шляхом запровадження належного регулювання їх діяльності;

- удосконалити процедури виявлення та припинення антиконкурентних дій;

- забезпечити належний захист внутрішнього ринку від контрафактної та контрабандної імпортової продукції.

Інформаційно-комунікаційні інструменти

Здійснювати послідовне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій із забезпеченням їх загальнодоступності, інтеграції у традиційні сектори економіки та суспільного життя, інформатизації діяльності органів влади та самоврядування й формуванням засад електронного врядування для сталого розвитку.

Створити систему об'єктивного інформування всіх заінтересованих сторін про політичні, економічні, соціальні та екологічні аспекти сталого розвитку України та світу.

Створювати інформаційно-аналітичні центри та науково-освітні установи з питань сталого розвитку та центри кращих практик сталого розвитку.

Дослідження та розробки

Надавати пріоритетність розробленню та впровадженню екологічно безпечних енергоощадних низьковуглецевих технологій, впровадженню на цій основі засад сталого розвитку традиційних галузей національної економіки, підвищення ефективності енергетичного сектору, зниженню енергоємності систем життєзабезпечення.

Посилити наукову обґрунтованість рішень у сфері забезпечення сталого розвитку, сприяти випереджаючому розвитку досліджень, що забезпечують оцінку природно-ресурсного потенціалу України, просторове планування його ефективного використання.

Освітні і просвітницькі інструменти

Збалансоване суспільство є суспільством знань. Для розв'язання численних проблем розвитку будуть потрібні нові знання, уміння та компетентності, необхідні для глибокого розуміння складних проблем і вирішення взаємопов'язаних питань суспільного життя. Необхідно залучати вищі навчальні заклади та інститути НАН України до вивчення та обґрунтування шляхів вирішення регіональних екологічних, соціальних та економічних проблем.

Сучасна модель освіти для сталого розвитку України має базуватись на положеннях «Стратегії ЄЕК ООН освіти для сталого розвитку», прийнятої у Вільнюсі у 2005 році.

Освіта є однією з передумов досягнення сталого розвитку і найважливішим інструментом ефективного управління та обґрунтованого прийняття рішень. Питання сталого розвитку необхідно інтегрувати в систему професійної освіти державних службовців.

Забезпечити інтеграцію питань сталого розвитку в систему дошкільної, шкільної, середньої та вищої освіти.

Міжнародне співробітництво

У сфері міжнародного співробітництва з питань сталого розвитку пріоритетними є такі завдання:

- забезпечити виконання міжнародних зобов'язань у сфері сталого розвитку;
- зміцнити співробітництво з міжнародними організаціями, зокрема інституціями ЄС, щодо забезпечення реалізації Стратегії;
- під час укладення міжнародних договорів забезпечити захист національних інтересів України;
- розширювати міжнародну співпрацю України у сфері науки та технологій, орієнтовану на капіталізацію науково-технологічного сектору країни, структурну модернізацію національної економіки та збалансованого природокористування;
- зміцнювати партнерську співпрацю на міжнародному рівні з метою досягнення глобальних цілей сталого розвитку, зокрема у регіональному вимірі на засадах транскордонного співробітництва.

Моніторинг впровадження та оцінка результативності Стратегії

Для забезпечення всеосяжного і глибокого моніторингу всього комплексу цілей і завдань Стратегії необхідно:

- розробити та впровадити у статистичну звітність усіх рівнів індикатори сталого розвитку, зокрема у регіональному розрізі;
- забезпечити формування масиву доступних структурованих статистичних даних шляхом удосконалення системи національної статистики, відповідно до вимог Базових принципів офіційної статистики ООН.

На основі цільових показників та індикаторів, визначених у Стратегії, необхідно організувати відкриту та загальнодоступну систему моніторингу стану довкілля, стану населення та господарства за ключовими показниками сталого розвитку.

Координацію моніторингу впровадження та проведення оцінки результативності Стратегії здійснюватиме орган, відповідальний за впровадження Стратегії, який виконуватиме наступні функції:

- щорічно проводити аналіз виконання завдань з точки зору досягнення цілей Стратегії і в разі необхідності надавати пропозиції щодо пріоритетів політики сталого розвитку і засобів та інструментів впровадження Стратегії;

- перевіряти результати впровадження Стратегії, зокрема досягнення планових показників і хід використання фінансових асигнувань;

- регулярно готувати та видавати «Національну доповідь про сталий розвиток України», в якій буде представлена інформація про прогрес у реалізації Стратегії і яка включатиме поточні значення показників збалансованості розвитку;

- здійснювати моніторинг виконання Національного плану дій зі сталого розвитку та в разі необхідності пропонувати зміни та доповнення до нього.

Стратегії галузевого та регіонального розвитку мають бути гармонізованими зі Стратегією та Національним планом дій зі сталого розвитку.

Додаток 1. Ключові цільові показники (узагальнена таблиця)

№	Сфера охоплення	Ціль	Індикатор	Цільові показники
1. Вектор розвитку				
1.	Економічне зростання	Забезпечити щорічне зростання валового внутрішнього продукту	Темп росту ВВП, %	2015 р. – 90,1 2016-2020 рр. – 104,0 2021-2025 рр. – 106,0 2026-2030 рр. – 107,0
2.	Структура експорту	Сприяти зростанню питомої ваги продукції та послуг з високою часткою доданої вартості в експорті	Питома вага високотехнологічної продукції та послуг у структурі експорту товарів і послуг, %	2015 рік – 5,5 2020 рік – 9,0 2025 рік – 12,0 2030 рік – 15,0
			Частка продукції харчової промисловості та переробки сільськогосподарської сировини у експорті груп 1-24 Українського класифікатора товарів зовнішньої економічної діяльності, %	2015 рік – 32 2020 рік – 34 2025 рік – 37 2030 рік – 40
3.	Розвиток підприємництва	Заохочувати розвиток мікро-, малих і середніх підприємств	Чисельність працівників малих підприємств, млн осіб	2015 рік – 1,5 2020 рік – 2,2 2025 рік – 3,5 2030 рік – 4,0
			Кількість фізичних осіб – суб'єктів малого підприємництва, млн осіб	2015 рік – 2,4 2020 рік – 2,8 2025 рік – 4,0 2030 рік – 4,6
		Сформувати організаційну інфраструктуру підтримки підприємництва	Позиція у рейтингу легкості ведення бізнесу DoingBusiness	2015 рік – 87 2020 рік – 73 2025 рік – 53 2030 рік – 33
4.	Відновлювальні джерела енергії	Збільшити частку енергії, виробленої з відновлюваних джерел, у загальному кінцевому споживанні енергії	Частка енергії, виробленої з відновлюваних джерел, у загальному кінцевому споживанні енергії, %	2015 рік – 6,7 2020 рік – 11 2025 рік – 14,2 2030 рік – 17,1
5.	Енергоефективність	Забезпечити зниження енергоємності ВВП	Енергоємність ВВП (витрати первинної енергії на одиницю ВВП), кг нафтового еквіваленту на 1 дол. США ВВП	2013 рік – 0.313 2020 рік – 0.27 2025 рік – 0.23 2030 рік – 0.20
6.	Ефективність використання ресурсів	Забезпечити зниження ресурсоємності ВВП	Ресурсоємність ВВП (частка вартості природних ресурсів в одиниці ВВП)	2015 рік – 100% (2) 2020 рік – 90% 2025 рік – 80% 2030 рік – 60%
7.	Транспортна інфраструктура	Розвивати якісну, надійну, збалансовану та життєстійку інфраструктуру	Ступінь зносу основних фондів у видах економічної діяльності «Транспорт, складське господарство», %	2015 рік – 98 2020 рік – 80 2025 рік – 65 2030 рік – 50
			Частка доріг з твердим покриттям, що відповідають нормативним вимогам	2020 рік – 20% 2025 рік – 30% 2030 рік – 70%
8.	Промисловий розвиток	Модернізувати інфраструктуру та підприємства базових галузей промисловості	Ступінь зносу основних засобів у виді економічної діяльності «Промисловість», %	2015 рік – 60 2020 рік – 50 2025 рік – 40 2030 рік – 30

			Частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції, %	2015 рік – 1,4 2020 рік – 7,0 2025 рік – 10,0 2030 рік – 15,0
9.	Наукові дослідження	Активізувати наукові дослідження	Питома вага вартості виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, %	2015 рік – 0,65 2020 рік – 1,0 2025 рік – 2,5 2030 рік – 3,0
10.	Сільське господарство	Підвищити вдвічі продуктивність сільського господарства та доходи дрібних виробників аграрної продукції	Продуктивність праці в сільському господарстві, тис. доларів США на одного зайнятого в аграрному секторі	2015 рік – 8,7 2020 рік – 10,0 2025 рік – 12,5 2030 рік – 15,0
11.	Органічне виробництво	Збільшити площу сільськогосподарських угідь, зайнятих під органічним виробництвом	Площа сільськогосподарських угідь, зайнятих під органічним виробництвом, тис. га	2015 рік – 410,6 2020 рік – 500 2025 рік – 1500 2030 рік – 3000
12.	Планування розвитку	Забезпечити розвиток поселень і територій виключно на підставі комплексного і сталого планування (на підставі генеральних планів) та управління за участю громадськості на принципах сталого розвитку	Кількість поселень і регіонів, що затвердили і впроваджують стратегії / плани сталого розвитку, розроблені за участю громадськості	2015 рік – (1) 2020 рік – 80% 2025 рік – 100% 2030 рік – 100%
13.	Боргове навантаження	Проводити політику, орієнтовану на послідовне зниження боргового навантаження на економіку та пріоритетне спрямування нових запозичень на вирішення завдань сталого розвитку	Витрати на погашення та обслуговування прямого державного боргу у процентному відношенні до експорту товарів та послуг в річному вимірі	2015 рік – 48 % 2020 рік – 20 % 2025 рік – 20 % 2030 рік – 10 %
2. Вектор безпеки				
14.	Доступ до правосуддя	Забезпечити доступ до правосуддя і захист прав для всіх	Рівень довіри громадян до суду, %	2015 – 5 2020 – 35 2025 – 45 2030 – 55
15.	Протидія корупції	Протидіяти корупції	Показник сприйняття рівня корупції в державному секторі з боку ділових кіл та експертів («Індекс сприйняття корупції» за методологією Transparency International)	2015 рік – 27 2020 рік – 40 2025 рік – 50 2030 рік – 60
16.	Зниження рівня насильства	Знизити рівень гендерно зумовленого та домашнього насильства	Частка жінок віком 15-49 років, які пережили принаймні одну з форм фізичного або сексуального насильства, %	2014 рік – 22% 2020 рік – 18% 2025 рік – 14% 2030 рік – 10%
17.	Безпека дорожнього руху	Скоротити на чверть кількість смертей і травм унаслідок ДТП	Кількість смертей внаслідок дорожньо-транспортних пригод на 100 000 нас.	2015 рік – 12,6 2020 рік – 11,6 2025 рік – 10,6 2030 рік – 9-10

18.	Якість поверхневих вод	Підвищити якість природних вод за допомогою зменшення скидів забруднюючих речовин і матеріалів, скорочення обсягів неочищених стічних вод	Скиди неочищених стічних вод у водні об'єкти (від загального обсягу водовідведення), %	2015 рік – 15.7% 2020 рік – 13% 2025 рік – 10% 2030 рік – 5%
19.	Відходи	Зменшити обсяг відходів	Обсяг утворених відходів, тис. т	2015 рік – 312267,6 / 100% 2020 рік – 95% 2025 рік – 85% 2030 рік – 80%
			Частка (від обсягу утворених) перероблених, спалених та утилізованих відходів, %	2015 рік – 30% 2020 рік – 40% 2025 рік – 50% 2030 рік – 70%
			Переробка відходів, накопичених у місцях видалення, тис. т / % від обсягів накопичених відходів	2015 рік – 0% (обсяг накопичених відходів - 12505915,8 тис т) 2020 рік – 5% 2025 рік – 15% 2030 рік – 25%
20.	Зміна клімату	Обмежити викиди парникових газів в усіх секторах економічної діяльності	Частка викидів парникових газів порівняно з 1990 р.	2014 рік – 37.8% 2030 рік – 60%
21.	Захист морських і прибережних екосистем	Забезпечити стале використання і захист морських та прибережних екосистем	Площа територій та об'єктів природно-заповідного фонду приморських областей, га / % від території приморських областей	2015 рік – 796502.2 / 6.1% (2) 2020 рік – / 7.0% 2025 рік – / 8.0% 2030 рік – / 10.0%
22.	Збереження, наземних і внутрішніх прісноводних екосистем	Забезпечити збереження, відновлення та стале використання наземних і внутрішніх прісноводних екосистем та їхніх послуг	Площа територій та об'єктів природно-заповідного фонду, тис. га / % від території країни	2015 рік – 4082.781 / 6.76% 2020 рік – 10.4% 2025 рік – 12.5% 2030 рік – 15%
23.	Збереження лісів	Зупинити збезліснення, відновити деградовані ліси та значно розширити масштаби лісонасадження і лісовідновлення	Лісистість території країни, %	2015 рік – 15.9% 2020 рік – 17% 2025 рік – 18% 2030 рік – 20%
3. Вектор відповідальності				
24.	Ліквідація крайніх форм бідності	Скоротити в 4 рази питому вагу населення, чие споживання є нижчим за розрахунковий (фактичний) прожитковий мінімум	Частка населення, чие споживання є нижчим за розрахунковий (фактичний) прожитковий мінімум, %	2015 рік – 58,3 2020 рік – 30,0 2025 рік – 20,0 2030 рік – 15,0
			Частка осіб, добове споживання яких є нижчим за 5,05 доларів США за ПКС, %	2015 рік – 2,2 2020 рік – 0,5 2025 рік – 0,0 2030 рік – 0,0
25.	Дошкільне навчання	Забезпечити рівний та справедливий доступ до якісних систем розвитку, догляду та дошкільного навчання для всіх дітей	Чистий показник охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком 5 років	2015 рік – 70,6% 2020 рік – 80,0% 2025 рік – 90,0% 2030 рік – 99,0%

26.	Програми соціальної підтримки	Збільшити охоплення бідного населення адресними програмами соціальної підтримки	Частка бідних, які охоплені державною соціальною підтримкою, в загальній чисельності бідного населення	2015 рік – 56,3 2020 рік – 65,0 2025 рік – 75,0 2030 рік – 85,0
27.	Зайнятість	Підвищити рівень зайнятості населення	Рівень зайнятості населення віком від 20 до 64 років, %	2015 рік – 56,7 2020 рік – 60 2025 рік – 62 2030 рік – 65
28.	Рівність у доступі до послуг	Зменшення міжпоселенських диспропорцій щодо доступу до послуг	Частка сільських домогосподарств, які потерпали від позбавлення через незабезпеченість населеного пункту своєчасними послугами швидкої медичної допомоги, до 15%	2015 рік – 39,9 2020 рік – 30 2025 рік – 20 2030 рік – 15
			Частка сільських домогосподарств, які потерпали від позбавлення через відсутність поблизу житла медичної установи, до 10%	2015 рік – 26,3 2020 рік – 20 2025 рік – 15 2030 рік – 10
			Частка сільських домогосподарств, які потерпали від позбавлення через відсутність регулярного щоденного транспортного сполучення з іншим населеним пунктом з розвинутою інфраструктурою, до 10%	2015 рік – 22,7 2020 рік – 18 2025 рік – 13 2030 рік – 10
29.	Гендерна рівність	Забезпечити рівні можливості для жінок і чоловіків бути представленими на вищих рівнях прийняття рішень у політичному та суспільному житті	Частка жінок серед депутатів ВРУ, %	2015 рік – 12% 2020 рік – 30% 2025 рік – 30% 2030 рік – 30%
			Частка жінок серед депутатів обласних рад та місцевих рад міст обласного значення, %	2015 рік – 14% 2020 рік – 30% 2025 рік – 30% 2030 рік – 30%
			Частка жінок серед вищих державних посадовців (посади категорії А), %	2015 рік – 16% 2020 рік – 20% 2025 рік – 25% 2030 рік – 30%

Додаток 2. Визначення термінів

Біорізноманіття – різноманітність живих організмів з усіх джерел, включаючи, серед іншого, наземні, морські та інші водні екосистеми й екологічні комплекси, частиною яких вони є; включає в себе різноманіття в межах виду, між видами і різноманіття екосистем (Конвенція ООН про охорону біологічного різноманіття).

Врядування (англ. *governance*) – розроблення і реалізація публічної політики на засадах партнерської взаємодії державної влади та місцевого самоврядування, які створюють сприятливі політико-правові та фінансові передумови, з приватним сектором, що генерує робочі місця і забезпечує доходи, та громадянським суспільством, яке мобілізує внутрішні ресурси для досягнення пріоритетних цілей суспільного розвитку.

Громадськість – одна або більше фізичних або юридичних осіб і, згідно з національним законодавством або практикою, їхні об'єднання, організації або групи.

Державне управління – діяльність держави (органів державної влади), спрямована на створення умов для найефективнішої реалізації функцій держави, основних прав і свобод громадян, узгодження різноманітних груп інтересів у суспільстві та між державою і суспільством, забезпечення суспільного розвитку відповідними ресурсами.

Екосистема – просторово визначена сукупність біотичних та абіотичних компонентів довкілля, які пов'язані між собою потоками речовини, енергії та інформації.

Екологічна ємність території – узагальнений показник припустимого природно-техногенного навантаження, при якому не виникає загроза екологічної кризи в межах окремої території.

Екологічна збалансованість (англ. *environmental sustainability*) – підтримання таких видів діяльності, які дають можливість не погіршувати або навіть поліпшувати якість довкілля в довгостроковій перспективі. Екологічна збалансованість стосується потенційної довговічності систем, що підтримують життєдіяльність людства, таких як планетарна кліматична система, системи аграрного та промислового виробництва, лісового і рибного господарства, людські спільноти загалом, а також різні системи, від яких вони залежать.

Життєстійкість (англ. *resilience*) – здатність системи та суспільства адаптуватися до потенційних природних і природно-техногенних небезпек, чинити їм опір або змінюватись для того, щоб досягти прийняттого рівня функціонування та підтримувати цей рівень і свою структуру. Життєстійкість соціально-екологічних систем залежить від: 1) величини впливу, який система може нейтралізувати і при цьому залишитися в тому самому стані; 2) ступеня здатності системи до самоорганізації; 3) ступеня здатності системи до створення потенціалу для навчання та адаптації до реальних умов.

Заінтересовані сторони (англ. *stakeholders*) – групи осіб або особи, які мають інтерес, залучені або перебувають під впливом політики чи плану уряду, громади або підприємства. Цей термін поширюється на державні, громадські, формальні та неформальні організації.

Збалансоване використання (англ. *sustainable use*) – використання природних ресурсів у такий спосіб і такими темпами, які не призводять у довгостроковій перспективі до вичерпання природних ресурсів, тим самим зберігаючи здатність

природно-ресурсного потенціалу країни задовольняти потреби теперішнього та майбутніх поколінь.

Збалансоване економічне зростання (англ. *sustainable growth*) – економічне зростання, засноване на ефективному використанні ресурсів, створенні конкурентоспроможної низьковуглецевої економіки, виявленні екологічно чистих джерел зростання економіки, розвитку еко-орієнтованих галузей, використанні екологічно чистих технологій, охороні довкілля, збереженні біорізноманіття, поліпшенні бізнес-середовища, зокрема для малих і середніх підприємств.

Збалансоване споживання та виробництво (англ. *sustainable consumption and production*) – використання системного підходу для мінімізації негативного впливу на довкілля, викликаного системою споживання та виробництва у суспільстві.

Сталий розвиток (англ. *sustainable development*) – розвиток, який дає змогу задовольнити потреби теперішніх поколінь і залишає можливість майбутнім поколінням задовольнити їхні потреби. Це збалансований розвиток країни і регіонів, при якому економічне зростання, матеріальне виробництво і споживання, а також інші види діяльності суспільства відбуваються в межах, які визначаються здатністю екосистем відновлюватися, поглинати забруднення та підтримувати життєдіяльність теперішніх і майбутніх поколінь.

Індикатор (показник) – характеристика процесу, об'єкту чи системи, за допомогою якої можна кількісно та якісно оцінювати зміни, що відбуваються, у формі, зручній для порівняння та аналізу. Індикатори дають можливість вимірювати прогрес і реєструвати ступінь досягнення визначених цілей та завдань.

Індикатори сталого розвитку – групи системних (економічних, соціальних, екологічних) або інтегральних (соціально-економічних, соціально-економічно-екологічних) показників, які дають змогу робити висновки про стан або зміни процесів розвитку.

Інклюзивність (від лат. *include* – включаю, укладаю) – процес участі всіх людей в житті соціуму, коли всі зацікавлені сторони беруть активну участь у громадському житті. Інклюзивність передбачає залучення кожного в життя спільноти та відсутність будь-якої дискримінації.

Інклюзивне зростання (англ. *inclusive growth*) – економічне зростання, яке створює для всіх верств населення максимальні можливості для працевлаштування та участі в усіх сферах життєдіяльності країни, а також забезпечує справедливий розподіл результатів праці.

Інклюзивне суспільство (англ. *inclusive society*) – суспільство, яке не фокусується на расових, статевих, класових, вікових і географічних відмінностях осіб та соціальних груп і забезпечує рівність можливостей та залучення усіх членів суспільства до створення соціальних інституцій, які регулюють соціальну взаємодію.

Інклюзивні інституції (англ. *inclusive institutions*) – інституції, які дозволяють і заохочують брати участь великої маси людей в економічній діяльності, щоб найкращим чином використовувати їхні таланти та навички, а також дати можливість людям вибирати те, чого вони хочуть.

Інтеграція (від лат. *integrum* – ціле, *integratio* – відновлення) – стан об'єднаності окремих частин і функцій системи в ціле, а також процес, що веде до такого стану; об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи.

Цільовий показник – значення індикатора, яке заплановано досягти в результаті реалізації стратегії.